

Кыргыз билим берүү академиясы

РЫСБАЕВ СУЛАЙМАН КАЗЫБАЕВИЧ

ПЕДАГОГИКА ИЛИМДЕРИНИН ДОКТОРУ, ПРОФЕССОР

БАЛАНЫН КИТЕП ОКУУСУН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ:

1. Ээрчишип окуу;
2. Укканын окуу;
3. Таржымалап окуу
4. Даярданып окуу
5. Кубалашып окуу
6. Бөлүктөргө бөлүп окуу
7. Улантып окуу
8. Үзүп алып окуу
9. «Кабарлашып» окуу
10. Ролдошуп окуу

БАЛАНЫН КИТЕП ОКУУСУН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ

✘ 1.Ээрчишип окуу

✘

- ✘ Окуунун бул ыкмасы мугалим же ата-эне баланы китеп окуу көндүмүнө үйрөтүүнүн алгачкы жолу болуп саналат, ошонусу менен ал жалпыга белгилүү жана дамаамат практикаланып келүүдө. Анда, адегенде мугалим (же ата-эне) аңгемени (же жомокту) окуй баштайт, мугалим (же ата-эне) баланы артынан кайталап туура, шар, тез (муундап же сөздөп), көрктүү, сезимдүү окууну суранат, бала мугалимди (же ата-энени) ээрчип, окууну улантат.

БАЛАНЫН КИТЕП ОКУУСУН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ

2.Укканынын окуу

Мында мугалим же ата-эне бала менен окуй турган чыгарма, анын мазмуну тууралуу ага алдын ала маалымдап, кызыктуу кылып айтып берет. Айтып берүү кезинде окуя ким же эмне тууралуу экендигине, андагы окуянын эң маанилүү учурларына айрыкча басым коюп, диалогдорго, андагы кырдаалдарга маани берип, каармандардын кыял-жоругун, мүнөзүн ачып, образдуу түрдө, ырааттуу кылып баяндап берет. Ал аркылуу баланын кызыгуусу ойгонот. Анан бала өз алдынча окууга киришет.

БАЛАНЫН КИТЕП ОКУУСУН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ

× 3.Таржымалап окуу

- × Окуунун бул түрү-бүгүнкү күндө мугалимдер же ата-энелер дээрлик дамаамат колдонгон ыкмалардын бири. Анда мугалим же ата-эне кызыктуу бир китепти, андагы аңгемени же жомокту балага окуп бере баштайт да, андагы татаал учурларды же түшүнүксүз сөздөрдү чечмелеп таржымалап жүрүп отурат. Баланын түшүнбөгөн учурларын же сөздөрдү өз учурунда чечмеленип түшүндүрүп, пайда болгон проблемалар чечилип отурат.Каармандардын мүнөзү, кыял-жоруктары талданып, «кандай экен, эмне деди, туура кылдыбы, туура эмес кылдыбы?» деген суроолорду берип, баланы чыгармадагы окуяны ээрчитип, андан артта калбоого аракет жасалат жана бирге ой жүгүртүп отурушат.Аягында биргелешип жыйынтыкка келишет.

4.ДАЯРДАНЫП ОКУУ

- ✘ Окуунун бул түрүнө киришүүдө окуучу менен ата-эне же мугалими биргелешкен мындайча иш-аракет аткарылат, атап айтканда, окуучуга «сен кандай китеп окугуң келет, сага кандай жомок жагат, эмне тууралуу окугуң келет?» деген суроолорду берип, алдыртан ага ылайык аңгемелешүү жүрөт. Бул аңгемелешүүдө окуучу алиге окуй элек чыгармадагы карманды көз алдына келтирип, ал тургай, кебете-кешпирин элестетиип, аны менен «жолугушууга», бирге «сүйлөшүүгө» өзүн даярдайт.
- ✘ Мындай «аңгемелешүү» окуучуну кайсы бир жанрдагы же тематикадагы чыгарманы окууга психологиялык жактан алдыртадан даярдайт. Мындай даярдык окуунун ийгиликтүү болуусун алдын ала шарттаары шексиз.

5. КУБАЛАШЫП ОКУУ

- ✘ Окуунун бул түрү да күндөлүк практикада кеңири кездешет, т.а. окуучулар берилген аңгемени же жомокту билгиленген тартипте биринин артынан экинчиси кубалашып окушат (бул иш-аракет окуучу менен мугалимдин же үйдө бала менен ата-эненин ортосунда да аткарылса болот). Мында биринчи окуучу окуй баштайт да, окуянын бир үзүмүн бүткөн соң же каалаган жеринен күтүүсүздөн токтойт, экинчи окуучу окуу ыргагын бузбастан, мазмунду үзбөстөн, чыгарманы андан ары улантып окуп кетет.
- ✘ Мында коюлган негизги шарт- өзүнөн мурда чыгарманы окуп бараткан баладан артта калып калбоо же ыргакты бузбоо гана эмес, мазмунду да үзбөй түшүнүү кажет. Чыгарманы мындай тартипте окуунун мааниси-мазмунга айрыкча көңүл коюп түшүнүүгө окуучуну аргасыз «мажбурлоо» да жана окуу процессиндеги күтүүсүз учурларга аны алдын ала даяр болууга машыктыруу болмокчу.

6.БӨЛҮКТӨРГӨ БӨЛҮП ОКУУ

- ✘ Бөлүктөргө бөлүп окуу чыгарманын ар бир эпизодунун мазмунун туура түшүнүүгө, андагы сюжеттин ырааттуу улануусун түшүнүүгө карата баланын логикасын өстүрүү милдетин аркалайт.
- ✘ Мында:-адегенде, аңгеме же жомок бир нече логикалык бөлүктөргө бөлүнөт, мугалим окуучуга же ата-эне, адегенде бөлүктүн биринчи болугун окууну тапшырат;
- ✘ -бөлүк окулуп бүткөн соң, андагы мазмунга ылайык суроолор коюлат, талкуулоо жүрөт, талдоолор ишке ашат жана бөлүктүн мазмунуна жараша жыйынтыктуу ой айтылат;
- ✘ - бирок чыгарма аягына чыга элек, окуя андан ары эмне болуп уланат, каармандар эмне иш-аракетти аткарат, алардын мындан аркы тагдыры кандай болот, окуянын жыйынтыгы эмне менен чечилет?-деген суроолор жаралат, акырында жалпы мыйынтык чыгарылат.

7.УЛАНТЫП ОКУУ

- ✘ Адегенде, балага китеп окула баштайт, окуянын кызыктуу жерине келет, угуп жаткан баланы окуянын кызыгына батыруу үчүн мугалим же ата-эне чыгарманы көрктүү, образдуу окуу менен, айрыкча каармандардын кебине баланын көңүлүн бурат. Окуянын башталыш, өңүгүш кезеңдерине баланы бирге аралаштырууга аракет жасайт.
- ✘ Анан дал ошол мерчемдүү жерине, балким өнүгүү же кульминация чекитине келгенде, андан ары окууну баланын өзүнө тапшырат. Окуянын мындан аркы өнүгүүсүнө же каармандарынын андан аркы тагдырына кызыгуусу ойгонуп калган бала эми текстти өз алдынча окуу үчүн аргасыз колуна алат. Демек ал текстти эми өзү окуусу үчүн оң стимул жаралат.
- ✘ Демек, кызыктыруу менен гана баланы китеп окууга стимул жаратууга болоруна ушундай шарттарда күбө болобуз.

8.ҮЗҮП АЛЫП ОКУУ

- ✘ Окуунун бул ыкмасында китеп окууга бет алып калган бала менен өз алдынча иштөө улантылат, т.а. мурдатан тааныш аңгеменин же жомоктун каалаган эпизодун үзүп алып окуу менен, пизоттун мазмунун түшүндүрөт, иликтеп, талдап берет. Окуянын кантип башталганын, анын кантип андан ары улантылганын, ал тургай, эмне менен жыйынтыкталганын да тиешелүү эпизодун үзүп алып окуу менен түшүндүрүп берүүгө өтөт.
- ✘ Мунун өзү баланын китеп окууга болгон көндүмү калыптанганын, окуганынын үстүндө ой жүгүртүүгө жарап калганын, окуганы тууралуу башка адам менен талкуулап ой бөлүшүүгө жарап калганын түшүндүрмөкчү.

9. «КАБАРЛАШЫП» ОКУУ

- ✘ Мына, биринчиденэки - үч баланы бирдей эле убакта бир эле чыгарманы же китепти жарыша, бирок ичинен окууга тапшырма берүү, ошол учурда алар китептеги окуя же каармандарынын иш-аракеттери тууралуу ой-пикирлерин ачык айтып, ой бөлүшүп, көз карашын билдирип, «кабарлашып», «сырдашып», акырында, кандай деңгээлде түшүнүп окуп жаткандыгы тууралуу ачык айтышып окуусу да окуунун ушул түрүнө мисал болмокчу.
- ✘ Анткени, көпчүлүк учурда балдар чыгармадан айрым бир нерселерди түшүнбөй калуусу мүмкүн. Айрым учурлары тууралуу жекече ою, сынчыл көз карашы жаралуусу да ыктымал. Чыгарма жагып же жакпай жатканы, же андагы окуянын өнүгүшү же финалынын бүтүшү жагдайында ой бөлүшкүсү келип, сын пикирин айтып, талкууга бирин-бири чакыруусу да окуунун бул түрүнүн методикалык жактан алгылыктуу экенин практика далилдеп келет.

10. РОЛДОШУП ОКУУ

- ✘ Окуунун бул түрү абдан өнүмдүү түр деп баалоого татыктуу болуп саналат. Анткени буга чейинки ыкмаларда балдар чыгарманы окуп, мазмунун түшүнүштү, маанисин билишти, каармандарынын кылык-жоруктарын талдашты, эмне менен башталып, эмне менен жыйынтыкталганын аңдап билишти. Эми андан ары ошол чыгармандагы каармандардын ордунда балдар алардын өздөрү болуп, ролдорун аткарып, кыймыл-аракеттерин туурап, үнүнүн тондору аркылуу чыгарманы жеткире кайра презентациялоосу – балдардын чыгармачыл ийгилиги болуп саналат.
- ✘ Мындагы аракет чыгарманын негизги идеясын ачуу, автордун айтайын деген оюн жеткире түшүнүү, керек болсо, ага окуучулар өзүлөрүнүн чыгармачыл мамилеси аркылуу аны андан ары улантып толуктоо иштери да жүрүп, чыгармага экинчи өмүр берүүсү болуп саналат.

УРМАТТУУ ОКУРМАНДАР, СИЗДЕРГЕ ИЙГИЛИК!

✘ Көнүл бурганыңыздар үчүн чоң ыракмат!

✘ Бишкек-2020